

כדי להביא להצלחה. לזה אנו קוראים בשם "סייעתא דשמיא". עיינו נא, מה היה הדבר השני שיכול היה להתרחש בצורה אחרת?

תלמיד: דברים רבים: א) שגם בפעם השניה לא שמו לב לצידו השמאלי. ב) שעגלון הסכים שכל השומרים יצאו והוא ישאר לבדו עם אהוד. ג) שעגלון קם מן הכסא ונעמד מוכן לקראת חרבו של אהוד. ד) שהעבדים המתינו זמן רב כל כך עד שפתחו את הדלת לראות למה אהוד איננו יוצא.

אני מתחיל לחשוב שהיו טיפשים גדולים וגם עצלים ובכלל לא היה אצלם שום סדר. **המחנך:** המואבים החזיקו את עם ישראל בידם שמונה עשרה שנה. עם טיפש ועצל איננו מוכשר לעשות כן. אתה גם רואה שעיקר הצלחת המעשה היה בזה שאהוד הסתיר את החרב בצד לא רגיל. המואבים שמרו יפה, אולם, ביום זה לקו בעיוורון ובדרך שלמעלה מן הטבע נלקחה מהם הערנות הרגילה, כדי לאפשר לאהוד לבצע את תכניתו.

תלמיד: אהוד נראה כבן בית של עגלון, שיוצא ונכנס אל עגלון בכל עת שהוא חפץ. האם אפשר שככה יתייחסו לבן עם משועבד?

המחנך: כפי הנראה היתה גם סיבה טיבעית ליחס נוח זה לאהוד. השעבוד נמשך 18 שנה. אהוד נחשב ראש ישראל בכל השנים האלה (כי מונים לו שמונים שנים של שיפוט, אף כי בין הזמן שהוא הכה את המואבים עד ימי דבורה עברו רק 62 שנה). כנראה שהוא הביא מידי שנה את המס למלך מואב והיה ידוע לכולם בבית מלכותו של עגלון. הם כבר התרגלו אליו ולא חשדו בו.

תלמיד: אם כן לא היה שם שום נס.

המחנך: נכון, כל הדברים היו במסגרת הטבע, אבל אילו היו רק בדרך הטבע, אי אפשר היה שהדברים יפעלו בצורה מדויקת כל כך. בכל עת שתימצא דברים פועלים בצורה כזו - ברור שרצון ה' מיוחד מכון את הפרטים הקטנים כדי שיצטרפו לאחד. זה מה שקוראים בשם "נס נסתר".

פרק ד נושא ראשון:

דבורה אם לישראל

המחנך: על ימי דבורה הנביאה נלמד בשתי צורות, בצורת הכתיבה הרגילה הנקראת בשם פרוזה ובצורת שירה. בשני אלו יש דברים דומים רבים. פרוזה קל יותר להבין מאשר שירה אם נצרך את שני אלו יחד - לא יהיה לנו קשה להבין גם את השירה.

אנו נתחיל בכמה חרוזים מן השירה:

בימי שמגר בן ענת ...

חדלו ארחת ... - (בטלו הולכים בדרכים)

חדלו פרזון בישראל ... - (בטלו ערים שאינם מוקפות חומות)

חדלו ... - (בטלו)

עד שקמתי דבורה

שקמתי אם בישראל ...

מי היה שמגר בן ענת?

תלמיד: בפסוק האחרון של פרק ג כתוב שהוא היה שופט לאחר אהוד והוא נלחם בפלישתים.

המחנך: נכון. שלטונו של שמגר לא היה חזק. כיצד תוכלו להוכיח זאת מדברי השירה שהזכרנו לעיל. שימו לב למלה "חדלו" שנזכרת שלש פעמים.

תלמיד: בזמן שיש שלטון טוב, אנשים אינם מפחדים ללכת בדרכים ואפשר לגור גם בערים שאין להם חומות. בימי שמגר היה פחד בארץ, מפני הגויים שארבו בדרכים.

המחנך: נכון. דבורה מספרת בשירתה שזה השתנה בזמן שהיא קמה, בזמן שהיא התחילה לשפוט. האם דבורה שלטה בכוח, על ידי חיילים ושוטרים? שימו לב מה השם שהיא קוראת לעצמה.

תלמיד: היא היתה אם בישראל.

תלמיד: אבל מאמא לא מפחדים הגויים והשודדים.

המחנך: נכון. כפי שתלמדו להלן תראו שהיו לה גם חיילים. אבל בעם ישראל לא תמיד החיילים הם העיקר. כפי שכבר למדתם, בתקופה ההיא היו ישראל צדיקים וה' נתן להם את שכרם ואת ענשם מיד לאחר המעשה. דבורה היתה נביאה וחכמה גדולה בחכמת התורה. בימי שמגר בן ענת וגם בסוף ימי אהוד, שהיה זקן מאד, נחלשו ישראל קצת בלימודיהם ומעשיהם. דבורה החלה לתקן את הלקוי והחסר. כאשר ישראל לא עשו ככל הטוב שה' חפץ שהם יעשו - הם נמסרו בידי שונאיהם. כשחזרו לצדקותם - נתן ה' פחד בלב הגויים והם הפסיקו קצת מלהציק לישראל. אחר כך היא גם יצאה למלחמה וניצחה. גם לאחר המלחמה חיילים שומרים על הארץ, כפי שכתוב בסוף פרק ד "ותלך יד בני ישראל הלוך וקשה על יבין".

תלמיד: אם כן, היא היתה כנשיא ומפקד וגם כאם.

המחנך: נכון. אבל כפי שתלמדו להלן, ברק שיש אומרים שהיה בעלה, היה לה לעזר.

תלמיד: אני עוד זוכר מהגדה של פסח: ארבע אמהות, שלשה אבות, שני לוחות הברית, אחד אלקינו שבשמים ובארץ ... למה לא מונים חמש אמהות?

הערה למחנך: קרוב לודאי ששאלה כזו לא תעלה על דעת התלמידים, אבל כדאי שהמחנך ישתדל לעורר את השאלה, על ידי שאלות משנה. הקשר בין המקצועות השונים חשוב מאד לזיכרון החומר ולערנות הכללית.

המחנך: יפה שאתה זוכר מן ההגדה. אני מקווה שאתה זוכר גם מן החומש... שרה, רבקה, רחל ולאה היו אמהות לכל דורות בני ישראל. דבורה היתה אם לבני דורה.

נושא שני:

כיצד לומדים היסטוריה מכל מלה בדברי הנביא.

המחנך: ספרי הנביאים קדושים מאד. הנביא כתב כל מלה בנבואה, כאילו ה' מדבר מתוך פיו (למחנך: עיין רש"י שמואל ב כג ב).

אני חפץ שתדפדפו בספר שלכם ותימצאו דבר מענין וחשוב.

אנו למדנו עד עתה על עמים אחדים ששעבדו את בני ישראל. מי הם?

תלמיד: ארם, מואב.

המחנך: הסתכלו בפרק זה, מי היה המשעבד החדש?

תלמיד: יבין מלך כנען, אשר מלך בחצור.

המחנך: נכון. עתה חפשו בספר וראו מה כתוב שם על מעשי כל אחד מהעמים האלה לישראל. עיינו בשקט ולאט, לאט. אחר כך נכתוב על הלוח את מה שתמצאו.

(יתכן כי המחנך יאלץ לכוון את התלמידים לפרק ג פסוק ה, משום שלא יצליחו למצוא בעצמם).

תלמיד: כתוב "וימכרם ביד כושן רשעתים מלך ארם נהרים ויעבדו בני ישראל את כושן" (ג, ח).

המחנך: נכון. נכתוב על הלוח באותיות גדולות, בארם נאמר: "וימכרם", "ויעבדו", בואו ונראה מה כתוב במשעבד השני.

תלמיד: שם כתוב: "ויחזק ה' את עגלון" (ג, יב), "ויעבדו בני ישראל את עגלון" (ג, יד).

המחנך: נכתוב תחת המלה "וימכרם" את המלים "ויחזק ה'" ותחת המלים "ויעבדו" נעשה רק מרכאות (") לסימן שזה היה דומה.

עתה נראה מה כתוב על הכנענים.

תלמיד: גם כאן כתוב "וימכרם" (ד, ב).

המחנך: אבל כתוב עוד יותר, בבקשה לעיין.

תלמיד: "והוא לחץ את בני ישראל בחזקה" (ד, ג).

המחנך: נכון, עתה נכתוב גם את זה על הלוח.

בארם נאמר: "וימכרם", "ויעבדו".

במואב נאמר: "ויחזק ה'", "ויעבדו".

בכנענים נאמר: "וימכרם", "והוא לחץ וגו' בחזקה".

כל ביטוי מלמד על מצב ישראל בזמן השעבוד שעליו כתוב בספר. השעבוד הראשון היה קשה ביותר, והיה כמו מכירה בידי השונא, לעשות בעם כרצונו. כך היה גם עם השעבוד לכנענים. השעבוד למואבים היה קל מאלו.

תלמיד: אבל בכנענים יש דבר נוסף, שהוא לחץ בחזקה.

המחנך: נכון, זה היה השעבוד הקשה משלשתם, מפני שכעס ה' על ישראל היה גדול עתה מאשר בתחילה, שגם ברבות הימים עדיין הם לא טובים כמו שנדרש מהם.

הערה: אם התלמידים ישאלו: למה היה השעבוד קשה יותר בפעם הראשונה? - יעיין המחנך בביאור דבר זה בדעת סופרים ג, יב.

נושא שלישי:

שבטי ישראל והשתתפותם במלחמת דבורה

הערה למחנך: כנזכר לעיל, יש ללמוד חלקים רבים מדברי הנביא בביאור המלים בלבד. כך יעשה עם הפסוקים א-ט.

המחנך: בפסוק י, נזכרים שני שבטים שמהם בחר ברק את חייליו הראשונים. אבל אחר כך הצטרפו אליו חיילים נוספים משבטים אחרים. כנזכר בשירה. הבה נכתוב את שמותיהם.

מזבולון ונפתלי יצאו עשרת אלפים איש (פרק ד פסוק י) והם היו עיקר אנשי הצבא.

מה נאמר שם עליהם?

ומזבולון משכים בשבט ספר (פרק ה פסוק יד).

זבולון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה (שם פסוק יח).

היו בין החיילים חכמים שעסקו בכתיבת ספרים. מפני שהכנענים הפריעו להם בעבודתם, הם החליטו לעזוב את כתיבת הספרים ולצאת למלחמה. בני זבולון לא פחדו למות במלחמה.

עיינו נא וראו האם היו להם סוסים או רכב לבוא למקום המלחמה.

תלמיד: לא, הם באו ברגליהם, כמו שכתוב בפרק ד פסוק י.

המחנך: נכון מאד. היו לישראל גם סוסים, גם חמורים וגם רכב, אבל הם הלכו רגלי. רובם בודאי בקבוצות קטנות, כדי שלא ירגישו בהם האויבים, כמו שכתוב בשירה בפסוק ו:

חדלו ארחות

והלכו נתיבות

ילכו ארחות עקלקלות.

כך עשו בזמן שהלכו אל המלחמה, אבל במלחמה עצמה הם לא הסתתרו ויצאו בגלוי אף במקומות שקל היה לראות אותם. היכן זה כתוב בשירה?

תלמיד: "ונפתלי על מרומי שדה" (ה, יח).

המחנך: נכון. הם עלו גם למקומות הגבוהים מאד, כדי לירות בחיצים על האויב ולא פחדו לחייהם. עתה ערכו רשימה של כל השבטים ונראה מה עשה כל אחד:

ראובן:

בפלגות ראובן גדלים חקקי לב

למה ישבת בין המשפטים

לשמע שרקות עדרים

לפלגות ראובן גדולים

חקרי לב (פסוקים טו-ז).

בני ראובן לא באו למלחמה. הם ישבו להם במנוחה ועסקו בעסקיהם. היו להם עדרים גדולים. בעלי העדרים לא היו רק רועי צאן, אלא הם אף עשו אריגי צמר ובגדים, עיבדו עורות לצורך נעלים וקלף לכתובה. על ידי כך הם התעשרו. דבורה אומרת שיש לחקור יפה למה באו בני ראובן לא לעזור לאחיהם.

שמעון לוי ויהודה:

שלתם אינם נזכרים. שמעון ויהודה ישבו על גבול ארץ פלשתים, שעוד בימי שמגר ניסו להילחם עם ישראל. הם לא יכלו לצאת למלחמה בצפון הארץ, כי אם הם היו יוצאים, מיד היו הפלשתים מתנפלים על ארצם.

הלויים היו מפוזרים בין כל השבטים, היות ועריהם מפוזרות בכל אחד מהם (ראה יהושע פרק כא). לפיכך לא יכלו הלויים להופיע יחדיו. בדרך כלל, הם גם לא הלכו למלחמות, כי הם היו צריכים להיות מוכנים לעבודת ה'.

יששכר:

ושרי ביששכר עם דברה

ויששכר כן ברק

בעמק שלח ברגליו (פסוק טו)

שני דברים אומרת דבורה על יששכר:

בבני יששכר היו אנשים חכמים רבים, נחלתם לא היתה גדולה והם כבשו את כל ארצם. הם עסקו הרבה בתורה. דבורה מכנה אותם בשם נכבד "שרים". שרים אלו באו לעזרת דבורה, כנראה במטרה להדריך את העם במישור הרוחני וללמוד אתם גם בעת המלחמה. פשוטי העם הצטרפו לברק ויצאו למלחמה.

זבולון:

כבר למדנו עליו.

דן:

ודן למה יגור אניות (פסוק יז).

בני דן לא באו למלחמה ועסקו בספנות.

נפתלי:

כבר למדנו עליו.

גד:

לא נזכר. אפשר כי מה שנאמר על גלעד בפסוק יז הכוונה לגד. אמנם גלעד היתה שייכת לשבט מנשה, אבל היא היתה עיר ראשית לכל שבטי עבר הירדן המזרחי.

אשר:

אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון. כמו דן גם הוא עסק בספנות.

יוסף (אפרים ומנשה):

מני אפרים שרשם בעמלק (פסוק יד)

מני מכיר ירדו מחקקים (פסוק יד).

אנשי אפרים התחילו להיות גיבורים עוד במלחמת עמלק ועתה הצטיינו במיוחד. מבני מכיר בן מנשה באו שופטי העם ומחוקקיו, לעזור בהדרכה הרוחנית. בודאי הם הביאו אתם גם את שאר בני העם.

בנימין:

אחריך בנימין בעממיק (פסוק יד)

אחרי אפרים באו בני בנימין בעם רב (ראה רש"י שיש בזה רמז גם על העתיד).

הערה למחנך: אפשר להאריך הרבה בלימוד השירה. אבל נראה שאין לעשות כן, משום שרב מאד החומר שעל התלמידים ללמוד והזמן מצומצם. ברוב הפסוקים יש להסתפק בלימוד עם ביאורי המלים ולפי המסופר בפרק ד, כפי שנציין להלן. אפשר גם להציע לילדים ללמוד את כל השירה בעל פה, כמו שעשו לפנים. נראה, כי בכל אופן יש לחייב ללמוד בעל פה את פסוק כג, לאחר שהמחנך יפרשו יפה, יפה, כדלהלן.

נושא רביעי: פסוק כג האנשים שלא באו למלחמה

המחנך: דבורה בשירתה שיבחה את המשתתפים במלחמה והביעה תימהון על שבת ראובן, גד ואשר שלא באו. אבל משפחה אחת היא מקללת על שלא עזרו במלחמה. כנראה שהיא היתה קרובה ביותר למקום המלחמה וחייבת היתה להשתתף. עיינו בספר וראו מה שם משפחה זו.
תלמיד: מרוז.

המחנך: נקרא נא יחד את הפסוק הזה, כי הוא מלמדנו דבר שחשוב מאד כי נדע אותו ונזכרנו.

"אורו מרוז אמר מלאך ה'

ארו ארור ישביה

כי לא באו לעזרת ה'

לעזרת ה' בגבורים".

מלאך ה' נגלה לדבורה ואמר לה שבית דין יתאספו ויקללו ברבים את אנשי מרוז, שנמצאה בדרך שעברו שם חיילי ברק והם לא באו לעזור ללוחמים. במקרה אחר הענישו אנשים כאלו (כפי שנלמד להלן ח טז). דבורה לא השתמשה בעונשים גופניים, אלא בעונשי דברים.

תלמיד: בספר כתוב שלא באו לעזרת ה', צריך היה לומר שלא באו לעזרת ישראל.

המחנך: לכך בדיוק התכוונתי כשאמרתי שחשוב מאד כי נשנן לעצמנו את הפסוק הזה. כל עזרה לישראל היא כעזרה לה'. בני ישראל צריכים להיות דוגמה לעולם כולו בעבודת ה' ובמעשים טובים. כל מי שעוזר להם, עוזר לעשות את מה שה' חפץ שייעשה בעולם. ה' ציוה לבזות את האנשים שלא השתתפו עם ישראל במלחמתם. אנו נלמד להלן בספר שופטים שהיו אחר כך אנשים משבט אפרים שרבו מאד עם השופטים שבזמנם, שלא הזמינו אותם למלחמות שהיו ביניהם, כי כולם זכרו את דברי דבורה אלו. גם אנחנו חייבים לזכור אותם תמיד. כל עזרה לישראל היא כעזרה לה', כי ישראל הם שליחי ה' בעולם.

נושא חמישי:

גבורת יעל

הערה: בנושא דלהלן ניתנת דוגמה של שילוב ידיעות מן הלימודים בשנים שעברו ללימודים הנוכחיים. דבר זה חשוב עד מאד ויש להרבות בו בכל הזדמנות, אף כי אין אפשרות להרבות בזה בגלל הזמן המצומצם.

המחנך: מי מכם יכול להראות שהוא בקי במה שלמד בתורה על שפיכות דמים?

תלמיד: מה זה "בקי"?

המחנך: האם זו הפעם הראשונה שאתה שומע מלה זו? אם כן הוא, אבקש את כולכם, כולכם כאחד לזכור מלה זו. זו חובה יהודית, מצוה גדולה להיות בקי בתורה, לדעת למצוא כל דבר בתורה. טבעי שאדם שוכח את מה שהוא לומד. אבל יש להשתדל לא לשכוח. זה תלוי הרבה ברצון העצמי.

מה שאתה חפץ לזכור - בדרך כלל תזכור!

גם אם תשכח, עדיין יש אפשרות כי תהיה בקי בדבר. כשישאלו אותך - תזכר. המוח שלנו הוא במידה רבה כמו קופת ברזל. מה שמכניסים לתוכו מתוך החלטה שזה צריך להיות שמור - יהיה שמור!

יהודי חייב להשתדל להיות בקי בתורה, בחומש, בנביאים, בגמרא ועוד ועוד. כעת נשוב לשאלה שלנו: מי יודע מה כתוב בתורה על שפיכות דמים?

תלמיד: בעשרת הדיברות נאמר "לא תרצח".

המחנך: נכון, אבל הרבה לפני כן כתוב באריכות על כך. היכן? נסו ללכת אחורנית בחומש. האם מדובר על זאת בספר שמות?

תלמיד: משה הרג את המצרי שהכה איש עברי.

המחנך: נכון, אבל אני שאלתי היכן כתוב שאסור לשפוך דמים?

תלמיד: יהודה אמר: "מה בצע כי נהרג" (בראשית לז כו).

המחנך: מגיע לך פרס שזכרת דבר זה! אולם, בכל זאת, לא לכך אני מתכוון. בספר בראשית כתוב ציווי מאת ה' שאסור לשפוך דם. אקל עליכם למצוא זאת, זה כתוב בפרשת נח.

תלמיד: בפרשת בראשית כתוב שה' גער בקין שהרג את הבל.

המחנך: גם זה נכון. אבל בפרשת נח כתוב איסור על שפיכות דמים. חפשו בחומש בראשית אם יש לכם, או אולי יש לכם תנ"ך קטן שלם (אגב: חשוב מאד שיהיה תנ"ך כזה תמיד לכולכם).

תלמיד: מצאתי בפרק ט פסוק ה: "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש" ...

המחנך: נכון מאד. קרא הלאה.

תלמיד: "שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים" וגו'.

המחנך: זה מה שביקשתי שתמצאו: אפילו חיה שהורגת אדם - ה' מעניש אותה, כל שכן אדם.

תלמיד: לחיה אין שכל.

המחנך: נכון, אבל בכל זאת היא אחראית לפני אלקים. כך נאמר בתורה ומי יודע אולי יש גם לחיות איזה קשר עם ההשגחה. ידיעותינו מוגבלות לעולם הרוחני של בני אדם, אבל יש רמזים כי גם בעלי החי וגם הדוממים אינם מנותקים לגמרי מה'.

תלמיד: איזה שייכות יש לכל מה שהמחנך שאל - לנושא שרשום על הלוח "גבורת יעל"?

המחנך: טוב שאלת, אבל מיד תשמע את התשובה. ראשית כל חפצתי לעורר אתכם לזכור את מה שלמדתם בעבר. ושנית, וזה העיקר, הדבר קשור מאד לנושא. קראו מה שכתוב בשירה על יעל.

תברך מנשים יעל

אשת חבר הקיני.

על מה מברכת אותה דבורה?

תלמיד: על שהיא הרגה את סיסרא, כמו שלמדנו בפרק ד.

המחנך: אבל הלוא אסור לשפוך דמים?

תלמידים יחד: אבל זה היה במלחמה והוא היה רשע.

המחנך: כן, במלחמה מוכרחים לשפוך דם. ומי שמצטיין ביותר נקרא "גיבור" והוא ראוי לברכה. בודאי יותר טוב שלא יהיו רשעים בעולם ולא תהיינה מלחמות. אבל כאשר בכל זאת יש מלחמות - הגיבור במלחמה הוא איש חשוב מאד וראוי לברכה. כל מלה בתנ"ך היא קדושה. כאן יש מילים רבות המתארות את מה שעשתה יעל. נצרך יחד מה שכתוב בפרק ד בלשון פשוטה (פרוזה) למה שכתוב בפרק ה בשירה.

פרק ד פסוקים יח - יט

ותצא יעל לקראת סיסרא וגו'

ויאמר אליה השקיני נא מעט מים וגו'

ותפתח את נאד החלב ותשקהו

פרק ד פסוק כא

ותקח יעל וגו' את יתד האהל ותשם את המקבת בידה ותבוא אליו בלאט ותתקע את היתד ברקתו ותצנח בארץ, והוא נרדם ויעף וימת.

פרק ה פסוק כה

מים שאל

חלב נתנה

בספל אדירים הקריבה חמאה (חלב שמן).

פרק ה פסוק כו

ידה ליתד תשלחנה

וימינה להלמות עמלים

והלמה סיסרא מחקה ראשו

ומחצה וחלפה רקתו.

הערה: כמובן שעל המחנך, בפרט בחוץ לארץ, לבאר את המלים בשעת הלימוד, או לכתוב את ביאורם על הלוח, או להכין מילון לילדים. אולם יש להפריד בהחלט בין ביאור המלים לביאור הענין. גם מי שיעדיף תחילה לבאר מלים, יקדיש לאחר מכן זמן לביאור הענין, כפי שנעשה כאן ולאחר מכן ישוב לביאור המלים, שיתבארו בנקל, לאחר שהילדים ידעו את הענין.

המחנך יסכם: ה' הבטיח על ידי הנביאים כי יבוא זמן ולא תהיינה מלחמות, אבל כל זמן שיש מלחמות - הגיבור במלחמה נגד הרשעים, הוא איש שראוי לשבח, כמו שכתוב: תברך מנשים יעל ...

הערה למחנך: להלן ציון קטעים מדעת סופרים, השייכים לנושאים האחרונים שרצוי כי המחנך יקראם. גם בזמן שאין לו אפשרות לקרוא את כל מה שנאמר בעניין זה.

פרק ג לפני פסוק יב על "התקופה שלאחר מות עתניאל". בפסוק יב על "שיעבוד מואב". בסוף הפרק על "ימי שמגר בן ענת". בתחילת פרק ד על "לחץ יבין", לפני פסוק ד על "תקופת דבורה", בפסוק ו את הקטע המתחיל במלים: "עשרת אלפים". פרק ה פסוק א, הקטע "ותשר דבורה", בפסוקים כח-לא, כל הענין.

נושא כללי לחמשת הפרקים**השעבוד אינו מפריע לחיים בארץ**

המחנך: מי יכול לתאר מה מתרחש בעת מלחמה? אולי קראתם על זה או ראיתם תמונות?

התלמידים, בפרט בארץ ישראל, בודאי ימסרו פרטים שונים והמחנך יסכם:

כן, יש מלחמות הגורמות להרס כל סדרי החיים גם במקומות רחוקים. כל האנשים יוצאים למלחמה, הנשים והילדים נשארים לבדם. כדי לנהל מלחמה דרוש כסף רב ובשעת מלחמה אנשים לא מרוויחים, כי הם צריכים להילחם ולהכין צרכי מלחמה. לפעמים אף חסר מזון.

על כמה מלחמות למדנו בחמשת הפרקים הקודמים?

התלמידים מסכמים: מלחמה ראשונה - בארמים. מלחמה שנייה - במואבים. מלחמה שלישית - בכנענים.

המחנך: מלחמות אלו היו כל פעם במקום אחר בהפסקות של עשרות שנים, באופן שכמעט לא ראה איש אחד שתי מלחמות. אתם ראיתם על המפה את המקומות האלה. נסכם נא היכן היו. **התלמידים** מסכמים: ארם בקצה הצפוני של הארץ; מואב בקצה הדרומי של הארץ; הכנענים במרכז הארץ.

המחנך: נכון, ומה אתם חושבים היה המצב בדרום הארץ או במערבה בזמן שנלחמו בצפון? התלמידים מביעים השערות שונות. המחנך יסכם: הכל יכול להיות, אבל נראה מה כתוב בספר.

תלמיד: לא כתוב כלום.

המחנך: אינך צודק, כתוב בפירוט. חפשו בבית וכתבו תשובה לשאלה הבאה: שלוש פעמים בפרקים ג-ה כתובות ארבע מלים ששלוש מהן דומות בכל שלשת הפעמים. לאחר שתמצאו זאת נשוב לבאר את הענין. למחרת, יציע המחנך לאחד התלמידים לכתוב את מה שמצא על הלוח. (יש להניח שיימצא תלמיד אחד שימלא את התפקיד. כמובן שאם לא יהיה תלמיד כזה, יעשה זאת המחנך בעצמו ויכתוב על הלוח):

1. ותשקט הארץ ארבעים שנה (ג יא)

2. ותשקט הארץ שמונים שנה (ג ל)

3. ותשקט הארץ ארבעים שנה (ה לא)

לא נמצא מלים דומות בתקופות הבאות. (רק פעם אחת יש מילה דומה קצת, בימי גדעון להלן ח כח: "ותשקט הארץ ארבעים שנה". נבאר זאת שם).

חכמינו ביארו לנו ששלשת הזמנים הנזכרים, 40, 80, 40, כוללים גם את ימי השעבוד והמלחמות, כי גם אז היה שקט בארץ, היו רק שתי מלחמות סמוך לגבולות. בפעם הראשונה היה זה כאשר הארמים באו למלחמה, בני ישראל לא נלחמו אז כנגדם, אולי מפני שלא היו מוכנים ואולי מפני שלכל מלחמה צריכים הסכמת בית דין הגדול ("הסנהדרין") ומנימוקים שאינם ידועים לנו הם לא הסכימו. בני ישראל העדיפו לשלם מסים לארמים ולא להילחם וכך עשו במשך שמונה שנים, עד שיצא עתניאל למלחמה ובמלחמות חזקות היכה את הארמים בצפון הארץ. תושבי הארץ לא הרגישו במלחמה הראשונה וגם בשניה, כי הכל נעשה בזמן קצר והצבא כנראה לא היה גדול.

כך היה גם כאשר התקיפו המואבים והכנענים. במשך כל התקופה הזאת היה שקט בארץ 40, 80, 40 שנה לאחר מות יהושע. רוב האנשים שהיו בעת המלחמות עם הארמים (הסורים של ימינו), בימי המלחמה עם המואבים נשאר רק בודדים שזכרו את המלחמה עם הארמים. כאשר גברו הכנענים שישבו בצפון הארץ - לא היה איש מימי המלחמה עם המואבים, כי בימים הארוכים של אהוד היה שלום בארץ.